

5. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
6. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания : учеб. пособие для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений, слушателей ИПК и ФПК / под общ. ред. Е. В. Бондаревской. – М. ; Ростов-н/Д : Творческий центр "Учитель", 1999. – 560 с.
7. Плигин А. А. Личностно-ориентированное образование: история и практика : монография / А. А. Плигин. – М. : КСП+, 2003. – 432 с.
8. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование. Социально-философское исследование : монография / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвита, 2000. – 198 с.
9. Савченко О. Я. Особистісно орієнтоване навчання / О. Я. Савченко // Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Юрікон, Інтер, 2008. – 627с.
10. Сисоева С. О. Особистісно орієнтовані технології: сутність, специфіка, вимоги до проектування / С. О. Сисоева // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – 2003. – Ч. IV. – 567 с.
11. Чобітько М. Г. Теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованої підготовки майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Микола Григорович Чобітько. – К., 2007. – 40 с.
12. Якиманская И. С. Технология личностно ориентированного обучения в современной школе / И. С. Якиманская. – М. : Сентябрь, 2000. – 176 с.

Анотація

У статті досліджуються науково-теоретичні засади проблеми особистісно орієнтованого навчання: встановлюються пріоритети, характеризуються сутнісні ознаки, визначаються особливості реалізації такого навчання.

Аннотация

В статье исследуются научно-теоретические основы проблемы личностно ориентированного обучения: устанавливаются приоритеты, характеризуются сущностные признаки, определяются особенности реализации такого обучения.

Summary

This article examines research and theoretical foundations of personal oriented education: sets priorities, characterized by intrinsic features, determined by the preparation of such training.

Ключові слова: особистісно орієнтоване навчання, підготовка, готовність до реалізації.

Ключевые слова: личностно ориентированное обучение, подготовка, готовность к реализации.

Key words: personal oriented education, preparation, readiness to implement.

Подано до редакції 05.04.13.

УДК 159.942-057.87

©2013

Рябова В.О.

ВПЛИВ ЛОГІЧНОЇ ВПОРЯДКОВАНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ НА ЙОГО ЗАСВОЄННЯ СТУДЕНТАМИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Випереджувальний характер освіти сучасної молодії людини стосовно підвищення її академічного, науково-культурного та соціально-прикладного значення і місця в суспільстві в третьому тисячолітті, яке демонструє зміни, що відбуваються, в політичних, геополітичних, науково-технічних, соціально-економічних, культурних, морально-етичних та інших сферах життя – потребує підвищення її академічного та наукового рівня. В основу таких підходів сучасної освіти покладено наступні принципи: фундаментальність; оновлення змісту освіти; утвердження пріоритетності загальнолюдських цінностей; гармонізація соціальних відносин, стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи.

Майбутнє кожної людини розв'язується в сфері освіти. В наш час молода людина повинна володіти новітніми сучасними підходами в отриманні все нових і нових знань, що сприятимуть вихованню нового покоління народу України – активного громадянина, всебічно-освіченого і творчого, здатного до створення культурних і матеріальних цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Всебічне вивчення структури розумової діяльності людини необхідне для удосконалення організації процесу пізнання нею оточуючого світу і включення її в активну участь в житті суспільства. На необхідність вивчення структури розумової діяльності в свій час вказував В.О. Сухомлинський: «...процеси, що відбуваються в корі півкуль незворотні. Якщо в підлітковому віці людина не навчиться очима і мисленнєво схвачувати логічно завершені частини речень і цілі речення, вона ніколи цьому не навчиться». [6]

Грамотність молодії людини в нинішньому суспільстві, формування в неї цілісної картини світу, духовності, культури особистості, планетарного мислення потребує фундаментального підходу до розгляду питань процесів мислення як таких.

У психолого-педагогічній літературі [1-6] питанню розвитку мислення приділяються особлива увага. Передусім відзначається багатозначність трактування поняття «мислення» і аналізуються спроби розгляду мислення з психологічних, педагогічних, соціологічних і інших позицій. Сам процес розвитку мислення також розглядається в різних аспектах (Л.М.Фрідман, О.К.Тихомиров, Є.І.Бойко та ін.). [5; 7; 8]

Формулювання цілей статті... Мета статті – розглянути вплив логічної впорядкованості навчального матеріалу на засвоєння його молоді людиною в умовах сучасних підходів до навчального процесу.

Показати роль нових підходів до подання навчального матеріалу у підготовці людини до життєдіяльності в сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження... Неоднозначність трактування змісту поняття «мислення», в психології, існування класифікацій видів мислення обумовлюють інтерес до питань організації пізнавальної діяльності студентів. Тому-то і в педагогічних дослідженнях при виділенні структурних компонентів мисленнєвої діяльності немає єдиної думки.

І.Я.Лернер [3, с. 8] при розгляді питань розвитку мислення учнів намагається виділити операції мислення котрим слід навчити (операції мислення поділяються на основні і другорядні). Під «основними операціями» мислення, яким необхідно навчити (розуміють – аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння, конкретизація, класифікація і систематизація). Вони не однорідні. Головними серед них є аналіз і синтез. Решта похідні від перших двох, оскільки не існує жодної мисленнєвої дії, яка б не включала в себе аналіз і синтез.

Л.М.Фрідман [7, с. 34], досліджуючи це ж питання, виділяє такі мислительні операції: порівняння, аналіз і синтез, абстракція, узагальнення і конкретизація.

У вирішенні питань про структуру загальної розумової діяльності спостерігається і розрізненість зусиль дослідників різних наук. На відсутність комплексних досліджень з цієї проблеми вказує і Є.І.Бойко: «Всяка логіка є свого роду алгебра мислення, і психології, які цікавляться механізмом розумової діяльності і не можуть проходити мимо нього».

Аналіз теоретичних і експериментальних досліджень процесу мислення показує, що в цій галузі є багато не вирішених питань. О.К.Тихомиров [5, с. 11] зокрема відзначає, що в дослідження процесу мислення найбільш суттєвим є питання про диференціацію формально логічного – і психологічного аспектів в дослідженні мислення. Об'єктом формально-логічного дослідження є основні форми мислення (поняття, судження, умо-висновки). Виділення цих форм, їх систематизація і кваліфікація – важливе завдання формально-логічного дослідження мислення.

При вирішенні завдань удосконалення структури розумової діяльності важливими і майже не вирішеними є питання одноразового розуміння елемента розумової діяльності, встановлення і розуміння зв'язків між елементами дозволить, очевидно, знайти і інші структурні характеристики процесу мислення. Наприклад, можна прогнозувати, що опис структури розумової діяльності неможливий ні у двомірному, ні у трьохмірному просторі.

Для обґрунтування сказаного наведемо декілька аргументів:

- по-перше, при розкритті змісту поняття «елемент розумової діяльності» очевидно слід виходити із співвідношення, що існує між системою і її елементами.
- по-друге, в процесі мисленнєвої діяльності передбачаються зв'язки, що виникають між елементами. На наш погляд. Питання зв'язків між елементами в структурі розумової діяльності є основополягаючим. При цьому при характеристиці зв'язків слід враховувати не тільки логічний аспект, але й часовий, оскільки в процесі мислення людини використовує інформацію одержану: а) раніше; б) в процесі мислення; в) на окремих етапах мислення.
- по-третє, на процес мислення суттєво впливають і просторові характеристики.

Відсутність в психології конкретних теоретичних обґрунтувань структури розумової діяльності суттєво утруднює науково обґрунтоване вирішення питань формування особистості і, зокрема, розв'язання завдань організації пізнавальної діяльності учнів в процесі навчання.

Вивчаючи психологічний аспект процесу засвоєння знань студентами, Д.М.Богоявленський і Н.О.Менчинська [1, с. 21] особливу увагу звертають на той факт, що «...для розумового розвитку найбільш характерною рисою є не лише накопичення знань, але й свого роду розумових прийомів, операцій, хороше відпрацьованих і міцно закріплених, які можна віднести до «інтелектуальних умінь».

Ця думка є провідною і в дослідженнях Є.М.Кабанової-Меллер.

Н.Ф.Тализіна [4, с. 87], розглядаючи розвиток мислення учнів, вказує, «...що в зміст навчання слід включати не лише систему знань, але й систему загально логічних і специфічних прийомів мислення».

І.С.Якиманська [8, с. 64] звертає увагу на те, що «...аналіз розумової діяльності (на всякому навчальному матеріалі) передбачає знання того, які операції необхідно виконати, щоб успішно справитись з завданням, якими мають бути їх конкретні зміст і послідовність виконання».

Наведені думки дослідників про єдність матеріалу і пізнавальної діяльності в психології положенням про те, що «знати – це завжди уміти виконувати певну діяльність чи дію, пов'язану з певними знаннями; «...міра засвоєння знань визначається багатоманітністю і характером видів діяльності, в яких знання функціонують».

Аналіз стану вивчення основ наук в сучасних навчальних закладах (г) виклад основного матеріалу дослідження свідчить, що процес навчання на етапах пред'явлення інформації і засвоєння її учнями до належного рівня здійснюється «всліпу», оскільки робиться установка лише на запам'ятовування. Остання ж буде зберігатися до того часу, поки кожного педагога не оволодіє, навичками аналізу навчального матеріалу хоча б за такими його параметрами як:

- а) елемент (структурна одиниця) навчального матеріалу;
- б) зв'язки або відношення між елементами.

Ці характеристики визначають інформаційний аспект аналізу змісту навчального матеріалу. Єдність інформаційного і психологічного підходів до аналізу змісту навчального матеріалу дає можливість визначити і поставити у відповідність логічній структурі навчального матеріалу багатство розумових операцій і дій, що необхідні для спрямування для сприймання і засвоєння навчальної інформації до потрібного рівня.

Володіння педагогом багатством розумових операцій і дій, необхідних для сприйняття і засвоєння студентами конкретного навчального матеріалу, обумовить вибір і використання методів і засобів навчання, що сприятимуть не лише запам'ятовування студентами суми необхідних фактів, але й розвитку їхнього мислення, активізації пізнавальної діяльності та ін. На необхідність цілеспрямованого розвитку мислення студентів вказує Н.Ф.Талізін [4, с. 98]: «Ніхто не стане сперечатися з тим, що кожний учитель повинен розвивати логічне мислення учнів. Про це говориться в пояснювальних записках до навчальних програм, про це пишуть в методичній літературі для учителів. Проте конкретної програми логічних прийомів мислення, які б були сформовані при вивченні кожного даного предмета, поки що немає. В результаті розвиток логічного мислення учнів йде «взагалі – без знання необхідних прийомів, їх змісту і послідовності формування. Це приводить до того, що логічне мислення розвивається стихійно».

Думка про необхідність передбачати і планувати формування логічного мислення на основі змісту навчального предмета чітко сформульована І.К.Журавльовим: «Можна вважати встановленим фактом, що розумовий розвиток, як зокрема, і формування логічного мислення, здійснюється лише на основі конкретного змісту того чи іншого предмета. Штучне, беззмістовне навчання логічним прийомам не тільки не приводить до успіху, але й завдає шкоди».

Аналіз багатьох лекцій свідчить, що при плануванні ходу лекції переважна більшість педагогів приділяє увагу змісту навчального матеріалу, окремим видам власної діяльності, але на жаль, види розумової діяльності студентів в процесі сприйняття і засвоєння інформації не аналізуються і не визначаються, тобто відповідно до змісту навчального матеріалу не визначаються розумові операції і дії, що необхідні для засвоєння і подальшого оперування ним.

Між тим, як свідчить практика, обґрунтування процесу організації і управління пізнавальною діяльністю студентів в ході навчання вимагає не лише знання структурних одиниць мисленнєвої діяльності, але й знання типів зв'язків між ними і просторово-часових характеристик їх реалізації.

Для вирішення щоденних питань організації пізнавальної діяльності учнів учитель повинен володіти методикою аналізу йому необхідно визначити самостійно сукупність можливих розумових операцій і дій, необхідних для сприйняття і засвоєння студентами навчальної інформації до заданого рівня.

Розглянемо на конкретному прикладі два варіанти організації процесу сприйняття і засвоєння студентами математичного визначення трапеції. При цьому відразу звернемо увагу, що зовнішні характеристики організації розумової діяльності студентів будуть подібними, а внутрішні – різними.

Нагадаємо, що в існуючій літературі поняття «трапеція» визначається як чотирикутник, дві сторони якого паралельні, а дві інші – непаралельні.

Перший варіант організації процесу сприйняття і засвоєння цього фрагменту навчального матеріалу полягає в тому, що педагог сам дає визначення трапеції, ілюструючи усне повідомлення, тобто слуховий і зоровий канали сприймання інформації працюють одночасно. Після повідомлення інформації учням пропонується дати графічне зображення трапеції в зошитах. Без сумніву. Більшість учнів зобразять трапецію і в подальшому зможуть вивчити трапецію.

За такої організації розумової діяльності поза увагою педагога залишились такі важливі питання: які розумові операції і дії використовувались учнями для засвоєння даного визначення? Чи всі необхідні розумові операції і дії використовувалися при цьому?

Складно встановити і міру розуміння даного визначення, оскільки можливе і неправильне або неповне засвоєння інформації. До того ж учні фіксують в пам'яті розміщення зображення трапеції, дане викладачем, і тому не завжди впізнають зображення трапеції в іншому розміщенні чи зміненій формі, як наприклад, якщо зображення трапеції в іншому розміщенні чи зміненій формі, то не всі учні впізнають даний чотирикутник, тобто не всі можуть дати його графічну інтерпретацію. Якщо ці відповідності встановлені то в міру необхідності включається «порівняння» для встановлення тотожності інформації, одержаної через слуховий канал сприйняття інформації, перекодованої для сприйняття через зоровий канал.

У другому варіанті організації розумової діяльності легше виявляється не сформованість тих чи інших розумових операцій і дій, помилки і утруднення, що виникають в процесі навчання. До того ж уміння викладача розглядати в єдності матеріал і необхідні для його сприймання розумові операції і дії дає йому можливість передбачати неправильне і неповне засвоєння інформації та корегувати процес навчання.

І так, як це видно з наведеного прикладу така діяльність учнів як «слухання» може включати здебільшого запам'ятовування з наступним репродуктивним відтворенням, а може характеризуватися розмаїттям використання розумових операцій і дій (навчання відтворююче і навчання розвивальне).

Отже, встановлення відповідності між змістом навчального матеріалу і всією сукупністю розумових операцій і дій, що необхідні для його сприйняття і засвоєння, дає можливість не тільки обґрунтовано організувати пізнавальну діяльність тих хто навчається але і більш визначено оцінювати рівень розвитку учнів та студентів.

Висновки... Підсумовуючи, слід наголосити, що швидкий розвиток високотехнологічного інформаційного середовища потребує сучасних підходів щодо викладання з одного боку і засвоєння знань студентами з іншого. Це вимагає самовдосконалення педагога та реалізації власного емоційно-особистісного досвіду, творчого розкриття індивідуальних особливостей, виражених у психолого-педагогічних аспектах розумової діяльності.

Для досягнення міцності здобутих знань в навчально-пізнавальній діяльності потрібні творчі педагоги та інноваційні технології навчання, органічно поєднані з новим змістом освіти та соціальним замовленням на творчу особистість.

Література

1. Богоявленський Д.Н. Психология усвоения знаний в школе / Д.Н. Богоявленський, Н.А.Менчинская. – М. : АПН РСФСР, 1959. – 335 с.
2. Журавлев И.К. Через доказательства к убеждению / И.К.Журавлев. – М. : Знание, 1980, – 96 с.
3. Лернер И.Я. Развитие мышления учащихся в процессе обучения истории /И.Я.Лернер. – М. : Просвещение, 1982. – 190с.
4. Тальзина Н.Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н.Ф.Тальзина. – М. : МГУ, 1975. – 343 с.
5. Тихомиров О.К. Психология мышления / О.К.Тихомиров // учебное пособие. – М. : Изд-во МГУ, 1984. – 272 с.
6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в п'яти томах / В.О.Сухомлинський. – Т.3. – К. : Радянська школа, 1977. – 670 с.
7. Фридман Л.М. Логико-психологический анализ школьных учебных задач /Л.М. Фридман. – М. : Педагогика, 1977. – 207 с.
8. Якиманская И.С. Развивающееся обучение / И.С.Якиманская. – М. : Педагогика, 1979. – 144 с.

Анотація

В статті з'ясовано сутність сучасних підходів до подання навчального матеріалу, подано рекомендації щодо аналізу його змісту з метою вдосконалення навчального процесу. Автор аналізує особливості психологічного аспекту процесу засвоєння знань студентами, вказує на необхідності знання в процесі викладання (розвиваюче навчання) як структурних одиниць мисленнєвої діяльності так і типів зв'язків між ними та просторово-часових характеристик їх реалізації.

Аннотация

В статье определена сущность современных подходов к подаче учебного материала, даются рекомендации относительно его содержания с целью усовершенствования учебного процесса. Автор анализирует особенности психологического аспекта процесса приобретения знаний студентами, подчеркивает необходимость знаний в процессе преподавания (развивающее обучение) как структурных единиц мыслительной деятельности, так и типов соединений между ними и пространственно-временных характеристик их реализации.

Summary

In the article introduced the essence of modern approaches to supply educational material, and recommendations on its content in order to improve the learning process. Author analyzes the psychological aspect of the learning process of students, emphasizes the need for knowledge in teaching (developing training) as structural units of thinking activities and types of connections between them and the spatial and temporal characteristics of their implementation.

Ключові слова: мисленнєва діяльність, розумова діяльність, елемент (структурна одиниця) навчального матеріалу, зв'язки між елементами навчального матеріалу, інформаційний аспект навчального матеріалу, психологічний аспект навчального матеріалу, пізнавальна діяльність.

Ключевые слова: мыслительная деятельность, умственная деятельность, элемент (структурная единица) учебного материала, связи между элементами учебного материала, информационный аспект учебного материала, психологический аспект учебного материала, познавательная деятельность.

Key words: thinking activity, mental activity, element (structural unit) of training material, the relationship between elements of educational material, informational aspect of educational material, the psychological aspect of training material, cognitive activity.

Подано до редакції 29.03.13.